

# **Dil ve Edebiyat Eğitiminin Temel Kavramları**

**Editörler:**

**Mehmet Nuri KARDAŞ**

**Raşıit KOÇ**



**Editörler:** Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ - Doç. Dr. Raşit KOÇ

## **DİL VE EDEBİYAT EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI**

ISBN 978-605-241-516-0

DOI 10.14527/9786052415160

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2018, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşabilmektedir.

I. Baskı: Aralık 2018, Ankara

Yayın-Proje: Ayşe Açıkgöz  
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan  
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Tarcan Matbaacılık Yayın. San. - Murat Tarcan  
İvedik Cad. No: 417 Yenimahalle/Ankara  
Kızılbey Vd 8230201756  
Tel: 0312 384 34 35  
Faks: 0312 384 34 37

Yayıncı Sertifika No: 36306  
Matbaa Sertifika No: 25744

### **İletişim**

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA  
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51  
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08  
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60  
İnternet: [www.pegem.net](http://www.pegem.net)  
E-ileti: [pegem@pegem.net](mailto:pegem@pegem.net)  
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

## ÖN SÖZ

Kavramlar, insan zihninde anamlanan; farklı obje, olay, durum ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bilgi formlarıdır. Diğer bir deyişle kavramlar; bir fikrin, bir duygunun, bir hayalin, bilgi veya tasavvurun aktarılmasında anlamın büyük yükünü taşıyan anahtar sözcükler/terimlerdir.

Kavramların genel anlamlarının yanında kullanıldıkları disipline/alana göre değişen özel anlamları da bulunabilmektedir. Bu bağlamda diğer disiplinlerde olduğu gibi dil ve edebiyat eğitiminde de muhtevanın genel veya alt başlıklarını oluşturabilecek nitelikte kavramlarının bulunduğu söylenebilir.

Günümüzde öğrenme ve öğretmede yaşanan problemlerin başında, neyin nasıl öğretileceği ve hangi kavramın hangi disiplin altında nasıl ele alınacağı gelmektedir. Öğretenler ve öğrenenler açısından kafa karıştıran bu durum, eğitim-öğretimde kavram kargaşalarının yaşanmasına ve çalışma alanlarının birbirine geçmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle her alanla ilgili kavramların farklı bölümlerde yer aldığı bu eser; kendi içerisinde birbiriyle ilgili ve farklı alanları bir arada tutacak bir tasnifle tertip edilmiştir. Dil ve edebiyat eğitiminin bilimsel alanını da belirleyen kavram ve terimleri farklı başlıklarda örneklerle ele alan/işleyen bu eser bu yönüyle alanda ilk olma özelliği taşımaktadır.

Dil ve edebiyatın temel kavramlarının öğretilmesi, Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı öğretimi açısından oldukça önemlidir. Çünkü ilgili eğitim-öğretim alanında yaşanan kavram kargaşaları ve kavram yanlışları öğrenmeyi olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda elinizdeki bu kitap, alanında önemli bir boşluğu doldurarak gerek Türkçe ve edebiyat öğretimi alanında gerekse genel kültür olarak kendilerini yetiştirmek ve geliştirmek isteyen okurun müracaat edeceği bir başvuru eseri niteliği taşımaktadır.

Dil ve edebiyatla ilgili temel kavramların yer aldığı bu eserde her bölüm alanında uzman öğretim elemanları tarafından titizlikle kaleme alınmıştır. Yenilenen Türkçe lisans programında ilk defa yer verilen “Dil Eğitiminin Temel Kavramları” dersinin içeriği de dikkate alınarak hazırlanan bu eserde her bölüm kendi içerisinde alfabetik olarak tertip edilmiştir. Her bölüm; ele alınan disiplinle ilgili çerçeveyi çizen, bölümün önemine vurgu yapan bir girişle başlatılmıştır. Kısa tutulan giriş bölümünden hemen sonra ilgili disipline ilişkin belirlenen temel kavramlar alfabetik düzende açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Bu nedenle kitabın her bölümü kendi içinde bağımsız olarak da okunabilecek biçimde düzenlenmiştir.

Eserde on sekiz bölüm yer almıştır. İlk bölümde “Dil ve Edebiyat Eğitiminde Temel Disiplinler”, ikinci bölümde “Dilbilim”, üçüncü bölümde “Ses ve Yapı Bilgisi”, dördüncü bölümde “Cümle ve Metin Bilgisi”, beşinci bölümde “Dinleme Eğitimi”, altıncı bölümde “Konuşma Eğitimi”, yedinci bölümde “Okuma Eğitimi”, sekizinci bölümde “Yazma Eğitimi”, dokuzuncu bölümde “Osmanlı Türkçesi Eğitimi”, onuncu bölümde “Yabancı Dil Olarak Türkçe Eğitimi”, on birinci bölümde “Çocuk Edebiyatı Eğitimi”, on ikinci bölümde “Model, Strateji, Yöntem ve Teknik Eğitimi”, on üçüncü bölümde “Bilimsel Araştırma Yöntemleri Eğitimi”, on dördüncü bölümde “Türk Halk Edebiyatı Eğitimi”, on beşinci bölümde “Klasik Türk Edebiyatı Eğitimi”, on altıncı bölümde “Söz Sanatları Eğitimi”, on yedinci bölümde “Yeni Türk Edebiyatı Eğitimi”nin temel kavramları işlenmiştir. Eserin son bölümünde ise, dil eğitimiyle dolaylı ilişkisi olan alanlardan dil eğitimine aktarılan kavramlara yer verilmiştir.

Eserin başta Türkçe Eğitimi Bölümü olmak üzere; Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı, Dilbilimi, Yabancı Dil Olarak Türkçe Eğitimi ve Sınıf Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören lisans ve lisansüstü öğrencilerine, öğretmenlere ve ilgili alanlarda araştırma yapan değerli akademisyenlere yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Dil ve Edebiyat Eğitiminin Temel Kavramları eserinin eksikliklerinin olduğu muhakkaktır. İlk baskısı yapılacak eserin fark edilen eksikliklerinin şahsımıza ve bölüm yazarlarına iletilmesinden mutluluk duyarız.

Eserin hazırlanmasında önemli emekleri geçen bütün yazarlara, eseri özenle baskıya hazırlayan Pegem Akademi Yayınevi çalışanlarına içtenlikle teşekkür ederiz.

#### **Editörler**

Mehmet Nuri KARDAŞ

Raşit KOÇ

Aralık 2018

## **BÖLÜMLER VE YAZARLARI**

**Editörler:** Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ - Doç. Dr. Raşit KOÇ

### **1. BÖLÜM: Dil ve Edebiyat Eğitiminde Temel Disiplinler**

Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ

*Van Yüziüncü Yıl Üniversitesi*

Doç. Dr. Mehmet Nuri ÇINARCI

*Van Yüziüncü Yıl Üniversitesi*

### **2. BÖLÜM: Dilbilim Eğitiminin Temel Kavramları**

Doç. Dr. İlker AYDIN

*Ordu Üniversitesi*

### **3. BÖLÜM: Ses ve Yapı Bilgisi Eğitiminin Temel Kavramları**

Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ

*Van Yüziüncü Yıl Üniversitesi*

Arş. Gör. Muhammed TUNAGÜR

*Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi*

### **4. BÖLÜM: Cümle ve Metin Bilgisi Eğitiminin Temel Kavramları**

Öğr. Gör. Emin Emrullah EROL

*Van Yüziüncü Yıl Üniversitesi*

Öğr. Gör. Zeynep KİŞİ

*Van Yüziüncü Yıl Üniversitesi*

### **5. BÖLÜM: Dinleme Eğitiminin Temel Kavramları**

Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ

*Van Yüziüncü Yıl Üniversitesi*

Arş. Gör. Muhammed TUNAGÜR

*Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi*

### **6. BÖLÜM: Konuşma Eğitiminin Temel Kavramları**

Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ

*Van Yüziüncü Yıl Üniversitesi*

Arş. Gör. Muhammed TUNAGÜR

*Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi*

**7. BÖLÜM: Okuma Eğitiminin Temel Kavramları**

Dr. Öğr. Üyesi Bünyamin SARIKAYA  
*Muş Alparslan Üniversitesi*

**8. BÖLÜM: Yazma Eğitiminin Temel Kavramları**

Dr. Öğr. Üyesi Bünyamin SARIKAYA  
*Muş Alparslan Üniversitesi*

**9. BÖLÜM: Osmanlı Türkçesi Eğitiminin Temel Kavramları**

Arş. Gör. Nurullah ESENDEMİR  
*Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi*  
Arş. Gör. Mustafa KAYA  
*Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi*

**10. BÖLÜM: Yabancı Dil Olarak Türkçe Eğitiminin Temel Kavramları**

Doç. Dr. Raşit KOÇ  
*Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi*

**11. BÖLÜM: Çocuk Edebiyatı Eğitiminin Temel Kavramları**

Dr. Öğr. Üyesi Erhan ŞEN  
*Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi*

**12. BÖLÜM: Model, Strateji, Yöntem ve Teknik Eğitiminin Temel Kavramları**

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKÇAY  
*Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi*

**13. BÖLÜM: Bilimsel Araştırma Yöntemleri Eğitiminin Temel Kavramları**

Arş. Gör. Mustafa KAYA  
*Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi*  
Arş. Gör. Nurullah ESENDEMİR  
*Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi*

**14. BÖLÜM: Türk Halk Edebiyatı Eğitiminin Temel Kavramları**

Öğr. Gör. Recai BAZANCİR  
*Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi*

**15. BÖLÜM: Klasik Türk Edebiyatı Eğitiminin Temel Kavramları**

Doç. Dr. Murat ÖZTÜRK  
*Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*

**16. BÖLÜM: Söz Sanatları Eğitiminin Temel Kavramları**

Öğr. Gör. Zeynep KIŞI  
*Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*  
Öğr. Gör. Emin Emrullah EROL  
*Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*

**17. BÖLÜM: Yeni Türk Edebiyatı Eğitiminin Temel Kavramları**

Doç. Dr. A. Mecit CANATAK  
*Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*

**18. BÖLÜM: Dil Eğitimiyle Dolaylı İlişkisi Olan Alanlardan Dil Eğitimine**

**Aktarılan Kavramlar**  
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Said KIYMAZ  
*Adıyaman Üniversitesi*





## İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

### 1. BÖLÜM

#### DİL VE EDEBİYAT EĞİTİMİNDE TEMEL DİSİPLİNLER

Dilbilim (Linguistics).....	1
Dil Bilgisi .....	2
Ses ve Yapı Bilgisi .....	3
Cümle ve Metin Bilgisi .....	4
Dinleme Eğitimi .....	4
Konuşma Eğitimi.....	5
Okuma Eğitimi .....	6
Yazma Eğitimi.....	8
Osmanlı Türkçesi.....	9
Özel Öğretim Yöntemleri .....	10
Çocuk Edebiyatı.....	11
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi .....	12
Türk Halk Edebiyatı .....	13
Klasik Türk Edebiyatı.....	14
Yeni (Çağdaş) Türk Edebiyatı .....	15
Edebi Sanatlar .....	17
Bilimsel Araştırma Yöntemleri .....	18
Kaynaklar.....	20

### 2. BÖLÜM

#### DİLBİLİM EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	23
Temel Kavramlar .....	26
Kaynaklar.....	92

### 3. BÖLÜM

#### SES VE YAPI BİLGİSİ EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	93
Temel Kavramlar .....	95
Kaynaklar .....	108

#### 4. BÖLÜM

### CÜMLE VE METİN BİLGİSİ EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş .....	109
Temel Kavramlar .....	112
Sonuç.....	123
Kaynaklar.....	124

#### 5. BÖLÜM

### DİNLEME EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	125
Temel Kavramlar .....	127
Kaynaklar.....	135

#### 6. BÖLÜM

### KONUŞMA EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	137
Temel Kavramlar .....	139
Kaynaklar.....	149

#### 7. BÖLÜM

### OKUMA EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	151
Temel Kavramlar .....	153
Kaynaklar.....	161

#### 8. BÖLÜM

### YAZMA EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	165
Temel Kavramlar .....	167
Kaynaklar.....	172

#### 9. BÖLÜM

### OSMANLI TÜRKÇESİ EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	175
Temel Kavramlar .....	176
Kaynaklar.....	186

## 10. BÖLÜM

### YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	187
Temel Kavramlar .....	188
Kaynaklar.....	195

## 11. BÖLÜM

### ÇOCUK EDEBİYATI EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	197
Temel Kavramlar .....	201
Kaynaklar.....	206

## 12. BÖLÜM

### MODEL, STRATEJİ, YÖNTEM VE TEKNİK EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	209
Temel Kavramlar .....	213
Kaynaklar.....	229

## 13. BÖLÜM

### BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	233
Temel Kavramlar .....	235
Kaynaklar.....	253

## 14. BÖLÜM

### TÜRK HALK EDEBİYATI EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	255
Temel Kavramlar .....	257
Kaynaklar.....	274

## 15. BÖLÜM

### KLASİK TÜRK EDEBİYATI EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	277
Temel Kavramlar .....	279
Kaynaklar.....	314

## 16. BÖLÜM

### SÖZ SANATLARI EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	317
Temel Kavramlar .....	319
Kaynaklar .....	330

## 17. BÖLÜM

### YENİ TÜRK EDEBİYATI EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	331
Temel Kavramlar .....	332
Kaynaklar.....	359

## 18. BÖLÜM

### DİL EĞİTİMİYLE DOLAYLI İLİŞKİSİ OLAN ALANLARDAN DİL EĞİTİMİNE AKTARILAN KAVRAMLAR

Giriş .....	361
Temel Kavramlar .....	363
Kaynaklar.....	370

<b>Yazarlar Hakkında.....</b>	<b>371</b>
-------------------------------	------------

# 1. BÖLÜM

## DİL VE EDEBİYAT EĞİTİMİNDE TEMEL DİSİPLİNLER

**Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ**

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

**Doç. Dr. Mehmet Nuri ÇINARCI**

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

### 1. Dilbilim (Linguistics)

Türkçede bir dönem lengüistik kavramıyla karşılanan dilbilim bütün diller üzerinde yapılan çalışmaların en kapsamlı halidir. Dilbilimin en önemli özelliği çalışmalarını, dili merkeze alarak yapmasıdır. Dilbilim dile ait bilgilerin tahlilini yapar. Bu bağlamda dilbiliminin, dillerdeki genel-geçer eğilimler konusunda çıkarımlar yaptığı söylenebilir. Diğer bir deyişle dilbilim, dil bilgisinin sunduğu bilgileri işler, sınıflandırır ve ilgililerin bilgisine sunar. Bu yönüyle dilbilim, dili bilimsel olarak ele alıp inceleyen bir disiplindir.

Demirci (2017, s. 20) de dilbilimin uğraşı alanını, “dilbilim dilbilgisinin aksine, dildeki olayları tasvir eder, onlara müdahale etmez. İster dilin kendi iç dinamiklerinden kaynaklansın isterse dil-dışı etkenlerden kaynaklansın dilde cereyan eden her türlü değişikliği bir kameraman yaklaşımıyla olaylara karışmadan inceler. Belgeselcilerin doğada olan olaylara müdahale etmeden onları kaydetmeleri gibi dilbilim de dil olaylarını gözlemler kaydeder.” şeklinde özetlemektedir.

Dilbilimi ayrıca bireylerin bir dildeki iletişimleri sırasında yaptıkları doğru veya yanlış sıra dışı kullanımları inceleyip bunların nedenlerini açıklamaya çalışır. Bunu yaparken farklı dillerde de benzer sıra dışı kullanımların olup olmadığını irdeler. Farklı dillerde de benzer kullanımlar varsa bunların nedenlerini etraflıca inceleyerek mevcut durumu açıklamaya yönelik teoriler geliştirmeye çalışır. Özetle dilbilim, bütün dünya dillerindeki olağan dışı gerçekleşen olayları incelemeye gayret edip, hakim bir bakış açısıyla karşılaştırmalar yapıp, dile ait genel-geçer kurallar tespit etmeye çalışan bir alandır. Bu nedenle, dilbilimin tespit ettiği kurallar, eğilimler, sebepler, sonuçlar vb. mümkün olduğu durumlarda birer şablon gibi bütün dillere uygulanıp diller arasındaki farklar ve benzerlikler tayin ve tespit edilir (Demirci, 2017, s. 21).